

ความเป็นมา และความสำคัญของปัญหา

การเพิ่มทวีขึ้นอย่างรวดเร็วของประชากรในปัจจุบัน ได้เป็นปัญหาที่สนใจอยู่โดยทั่วไป โดยเฉพาะในประเทศที่กำลังพัฒนาทางด้านการเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งอัตราเพิ่มของประชากรสูงมาก ในสมัยก่อนอัตราเกิดและอัตราตายในสังคมมีอัตราที่สูงใกล้เคียงกัน ดังนั้นผลต่างระหว่างอัตราเกิดและอัตราตายหรืออัตราเพิ่มของประชากรจึงมีน้อย แต่ต่อมาวิทยาการทางการแพทย์ และสาธารณสุขที่ขึ้น ตลอดจนการขยายตัวของ การเกษตร การอุตสาหกรรม และการขนส่ง ทำให้อัตราตายลดลงอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะประเทศที่กำลังพัฒนาในปัจจุบัน สังคมได้รับเอาวิทยาการใหม่ ๆ มาปฏิบัติทันที จึงยังผลให้อัตราตายในประเทศอังกฤษลดลงอย่างรวดเร็ว โดยใช้เวลาเพียงไม่กี่ปี แต่ในขณะเดียวกันอัตราเกิดยังคงอยู่ในระดับเดิม ทำให้เกิดปัญหาที่ว่าอัตราเพิ่มของประชากรเร็วกว่าอัตราการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ

ปัญหาที่สำคัญที่สุดของสังคมไทยในปัจจุบันคือ การยกระดับการครองชีพของประชาชนให้สามารถอยู่ดีกินดีโดยทั่วถึงกัน แต่ตามข้อเท็จจริงนั้น ประชากรส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในชนบทซึ่งอยู่ในสภาพขาดแคลนในด้านต่าง ๆ เช่น อาหารการกิน ที่อยู่อาศัย เครื่องมือเครื่องใช้ในการประกอบอาชีพ การศึกษา การสาธารณสุข ฯลฯ จึงเป็นภาระของรัฐบาลที่จะต้องเร่งรัดพัฒนาสิ่งต่าง ๆ ดังกล่าว เพื่อสนองความต้องการของประชากรที่เพิ่มขึ้นทุกปี จากรายงานการสำรวจการเปลี่ยนแปลงของประชากร พ.ศ. ๒๕๐๓ - ๒๕๐๔ ของสำนักงานสถิติแห่งชาติ พบว่าอัตราเกิดอย่างหยาบประมาณ ๔๑.๘ ต่อประชากรพันคน และอัตราเพิ่มโดยธรรมชาติสูงประมาณร้อยละ ๓.๑ ต่อปี ซึ่งจัดว่าเป็นอัตราสูงที่สุดประเทศหนึ่งในโลก การที่มีประชากรเพิ่มทวีอย่างรวดเร็วเช่นนี้ ย่อมเป็นอุปสรรคต่อโครงการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ ทั้งนี้เพราะแผนพัฒนาทั้งหลายจะสำเร็จลุล่วงไปควยที่จำเป็นต่ออาศัยความพร้อมเพียงของประชากร ทั้งในด้านความคิดและกำลังกาย ฉะนั้น ประชากรในสังคม

หนึ่งจึง เป็นทั้ง เป้าหมายในการพัฒนาและเครื่องมือของสังคม (ends and means) ที่จะยังให้การพัฒนาประเทศสัมฤทธิ์ผล

เราอาจสนับสนุนการ เพิ่มประชากร เพื่อประโยชน์ในการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ โดยมีข้อแม้ว่าประชากรไม่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว คือไม่เพิ่มขึ้นในอัตราสูงเกินไปนัก เพราะการขยายแรงงานของประเทศจะต้องมีสัดส่วนสมดุลกับการสะสมทุน และทรัพยากรในด้านอื่น ๆ นอกจากนี้เราต้องการกำลังแรงงานที่มีคุณภาพและมีมือดีกว่ามาทดแทนประชากรที่พ้นวัยทำงานไป หากกำลังแรงงานเพิ่มขึ้นในลักษณะนี้ย่อมจะช่วยให้การขยายตัวทางเศรษฐกิจเป็นไปอย่างรวดเร็ว และการพัฒนาประเทศย่อมจะได้ผลตามเป้าหมาย

ในทางตรงข้าม ถ้าประชากรเพิ่มขึ้นในอัตราที่สูงมากเกินไป จนเป็นเหตุให้ประชากรในวัยทำงานเพิ่มขึ้นมาก จนไม่ได้คู่ชุกกับการสะสมทุนและทรัพยากรต่าง ๆ ที่มีอยู่ เนื่องจากมีความจำเป็นต้องนำรายได้ไปใช้จ่ายในการครองชีพ เพื่อเลี้ยงดูบุตรหลานเป็นจำนวนมาก จนเป็นเหตุให้ประเทศไม่มีเงินทุนที่จะนำมาพัฒนาทรัพยากร และผลเมืองของประเทศให้ดีขึ้น ย่อมจะนำไปสู่ปัญหาแรงงานเพื่อ ปัญหาว่างงาน ปัญหาใช้แรงงานไม่เต็มเม็ดเต็มหน่วย ปัญหาการขาดแคลนที่อยู่อาศัย ปัญหาแหล่งเสื่อมโทรม ปัญหาการศึกษา ปัญหาอาชญากรรม ปัญหาเด็กวัยรุ่น เป็นต้น จากเหตุดังกล่าวจึงทำให้สนใจที่จะศึกษาว่าอะไรเป็นสาเหตุที่ทำให้ประเทศไทยมีอัตราเจริญพันธุ์สูง จนทำให้อัตราเพิ่มของประชากรทวีขึ้นอย่างรวดเร็ว และมีปัจจัยใดบ้างที่มีอิทธิพลเหนือการเจริญพันธุ์ของสตรีไทย

ความมุ่งหมายของการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้ เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยในโครงการวิจัยต่อเนื่องระยะยาวเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจและประชากร ของประเทศไทยในส่วนที่เป็น การวิจัยในเขตชนบท ซึ่งดำเนินการโดยศูนย์วิจัยและฝึกอบรมทางประชากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มีจุดมุ่งหมายเพื่อทราบถึงปัจจัยทาง เศรษฐกิจและสังคมที่สำคัญ ซึ่งมีความสัมพันธ์และหรือมีอิทธิพลเหนือการเจริญพันธุ์ของสตรีไทย ซึ่งผลที่ได้จะเป็นข้อมูลสำหรับใช้เป็นฐานในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ของโครงการอื่นต่อไป และสามารถเปรียบเทียบกับการ

วิจัยครั้งต่อไปของศูนย์วิจัยและฝึกอบรมทางประชากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในด้านของ การวิจัยในเขตเมือง และผลการวิจัยลักษณะเดียวกันของประเทศต่าง ๆ ที่จะกล่าวถึงใน วิทยานิพนธ์ได้ควย

แนวความคิดที่สำคัญในวิทยานิพนธ์

จากการศึกษาผลการวิจัยในประเทศต่าง ๆ ทำให้ทราบว่าปัจจัยสำคัญที่มีผล ต่อการเจริญพันธุ์ เป็นต้นว่า ปัจจัยด้านประชากร ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ สังคม ปัจจัยด้าน จิตวิทยา และปัจจัยด้านอื่น ๆ ซึ่งปัจจัยดังกล่าวมีอิทธิพลต่อการเจริญพันธุ์มากบ้างน้อยบ้าง ความแตกต่างทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศนั้น ๆ สำหรับประเทศไทยมีอัตราเพิ่ม ของประชากรโดยเฉลี่ยร้อยละ ๓.๑ ต่อปี ซึ่งจัดว่าเป็นอัตราสูงที่สุดประเทศหนึ่งในโลก ผลที่ปรากฏออกมาเช่นนี้ สืบเนื่องมาจากการเจริญพันธุ์สูงของสตรี ซึ่งลดผลการสำรวจการ เปลี่ยนแปลงของประชากร พ.ศ. ๒๕๐๓ - ๒๕๐๘ แสดงให้เห็นว่าการที่สตรีไทยมีอัตรา เจริญพันธุ์สูง เกิดจากการที่สตรีไทยมีอัตราการให้กำเนิดบุตรสูงในหมวดอายุเกินกว่า ๓๐ ปี ขึ้นไป และสตรีไทยมีระยะเวลาในวัยให้กำเนิดบุตรยาวนานกว่าสตรีในประเทศอื่น ทำให้ สนใจที่จะศึกษาว่า

ก. สตรีไทยในเขตชนบทที่มีการเจริญพันธุ์สูง เมื่อเปรียบเทียบกับสตรีซึ่งมี การเจริญพันธุ์ต่ำกว่า จะมีความแตกต่างในด้านประชากรวิทยา สังคม เศรษฐกิจ และจิตวิทยา หรือไม่

ข. หากมีความแตกต่างระหว่างสตรี ๒ ประเภทดังกล่าว จะมีเหตุอันแนว ความคิดสำคัญ ๆ ไบบ้าง ที่สามารถนำมาใช้อธิบายได้

ค. สตรีดังกล่าวมีท่าทีและทัศนคติต่อการให้กำเนิดบุตรในอนาคตอย่างไรบ้าง สมมุติฐานที่สำคัญของวิทยานิพนธ์นี้ มีดังต่อไปนี้

๑. สตรีที่อยู่ในครอบครัวซึ่งมีฐานะทางเศรษฐกิจสูงกว่า น่าจะมีการเจริญพันธุ์ ต่ำกว่า

๒. สตรีซึ่งสามีมืออาชีพประเภทใช้แรงงาน น่าจะมีการเจริญพันธุ์สูงกว่าสตรีที่มีสามีมืออาชีพที่ไม่ใช่แรงงาน

๓. สตรีในหมวดอายุเดียวกัน หากว่าเริ่มชีวิตสมรสเร็วกว่า น่าจะมีการเจริญพันธุ์สูงกว่า

๔. สตรีที่อาศัยอยู่ในท้องถิ่นซึ่งห่างไกลจากเขตเมือง น่าจะมีการเจริญพันธุ์สูงกว่าสตรีที่อยู่ใกล้เขตเมือง

๕. สตรีที่มีช่วงระยะเวลาของการสมรสยาวนานกว่า จะมีแนวโน้มของการให้กำเนิดบุตรมากกว่า

๖. สตรีซึ่งมีระดับการศึกษาสูงกว่า น่าจะมีการเจริญพันธุ์ต่ำกว่า

๗. สตรีซึ่งมีสามีที่ได้รับการศึกษาสูง น่าจะมีการเจริญพันธุ์ต่ำ

๘. สตรีที่อยู่ในครอบครัวซึ่งนับถือศาสนาพุทธเมื่อเทียบกับครอบครัวที่นับถือศาสนาอื่น ๆ น่าจะมีการเจริญพันธุ์ต่ำกว่า

๙. สภาพที่ต้องออกประกอบการทำงานนอกบ้านของสตรี เพื่อช่วยเหลือฐานะเศรษฐกิจของครอบครัว มีแนวโน้มที่จะทำให้สตรีมีการเจริญพันธุ์ต่ำ

๑๐. เนื่องจากคามันยทางสังคมของประเทศต่าง ๆ ในเอเชีย ถือว่าบุตรชายเป็นสิ่งที่พึงปรารถนาอย่างยิ่ง ครอบครัวซึ่งยังไม่มีบุตรชายจะมีแนวโน้มที่จะให้กำเนิดบุตรต่อไปเรื่อย ๆ จนกว่าจะมีบุตรชาย ซึ่งจะเป็สาเหตุที่ทำให้สตรีมีการเจริญพันธุ์สูง

๑๑. ประสบการณ์ของการมีทารกตายเป็นจำนวนมาก ทำให้สตรียังคงกลัวว่ามีแนวโน้มที่จะมีการเจริญพันธุ์สูง

๑๒. สตรีที่เคยให้กำเนิดบุตรเป็นจำนวนมากแล้ว มีแนวโน้มที่จะยุติการให้กำเนิดบุตรต่อไป และปรารถนาที่จะมีครอบครัวขนาดเล็กกว่าที่เป็นอยู่จริง

๑๓. สตรีที่มีบุตรจำนวนมากอยู่แล้ว น่าจะมีทัศนคติที่เห็นด้วยกับการวางแผนครอบครัว และยินดีที่จะรับและปฏิบัติวิธีการวางแผนครอบครัว

ขอบเขตของการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ มุ่งศึกษาถึงระดับการเจริญพันธุ์ของสตรีไทยในเขตชนบท โดยเปรียบเทียบความแตกต่างของระดับการเจริญพันธุ์ของสตรี ซึ่งมีฐานะทางเศรษฐกิจ และสังคมในระดับต่าง ๆ และศึกษาถึงปัจจัย ซึ่งน่าจะมีอิทธิพลต่อการเจริญพันธุ์ โดยแยกพิจารณาดังต่อไปนี้

ก. ปัจจัยด้านประชากร ได้แก่ อายุเมื่อแรกสมรสของสตรี ระยะเวลาของการสมรส ดินที่อยู่อาศัย จำนวนการตายของทารกต่ำกว่า ๑ ปี

ข. ปัจจัยด้านสังคม ได้แก่ ระดับการศึกษาของคู่สมรส ศาสนา และการทำงานนอกบ้านของสตรี

ค. ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ อาชีพของสามี และขนาดของเนื้อที่ที่ใช้ในการเพาะปลูก

ง. ปัจจัยด้านจิตวิทยา และปัจจัยด้านอื่น ๆ ได้แก่ ท่าทีเกี่ยวกับการให้กำเนิดบุตรในอนาคต และความรู้ ทัศนคติ และการปฏิบัติเกี่ยวกับการวางแผนครอบครัว

ทั้งนี้ จะได้ใช้ข้อมูลปฐมภูมิจากการสำรวจในส่วนที่เป็นเขตชนบทของโครงการวิจัยต่อเนื่องระยะยาวเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ และประชากร พ.ศ. ๒๕๑๒ ของศูนย์วิจัยและฝึกอบรมทางประชากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โดยคัดเลือกและรวบรวมข้อมูลเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับการเจริญพันธุ์ และลักษณะทางด้านสังคม เศรษฐกิจ และประชากร ซึ่งได้จากการสัมภาษณ์หัวหน้าครัวเรือนชาย และภรรยา และสตรีที่ทำการสมรสแล้วอายุไม่เกิน ๖๐ ปี (ไม่ว่าขณะทำการสัมภาษณ์จะมีสถานภาพสมรสเป็นหม้ายหรือหย่าร้างก็ตาม)

คำจำกัดความของคำต่าง ๆ ในวิทยานิพนธ์

<u>ระยะเวลาของการสมรส</u>	หมายถึง	เฉพาะระยะเวลาที่สตรีซึ่งอยู่กับคู่สมรสนั้นหามีภรรยา ไม่ว่าบุคคลนั้นได้จดทะเบียนสมรสหรือไม่ก็ตาม หากสตรีใดเคย "หย่า" หรือ "แยกกันอยู่" กับสามี จะตัดช่วง ระยะเวลา นั้นทิ้ง
<u>จำนวนบุตร เกิดรอด</u>	หมายถึง	จำนวนบุตรทั้งหมดที่ขณะเกิดยังมีชีวิตอยู่ แต่ในวันที่ไปสำรวจ จะมีชีวิตอยู่หรือไม่ก็ตาม ไม่รวมทารกที่แท้งก่อนคลอด หรือคลอดตามกำหนดเวลา แต่ทารกไม่มีชีวิตขณะคลอด
<u>วิธีการวางแผนครอบครัว</u>	หมายถึง	การใช้ การคุมกำเนิดชนิดชั่วคราวแบบต่าง ๆ เพื่อป้องกันการตั้งครรภ์ หรือกำหนดจำนวนบุตร หรือกำหนดช่วงระยะเวลาการมีบุตรสำหรับครอบครัว
<u>ซดพลาสติก (I U D)</u>	หมายถึง	เวชภัณฑ์ชิ้นเล็ก ๆ ส่วนมากทำด้วยสาร แวกซ์ดีน ซึ่งทำให้ยักตัวและหดตัวกลับเข้าสู่รูปร่างเดิมได้ง่าย แพทย์จะใส่ซดพลาสติกไว้ในโพรงมดลูกของสตรี ซึ่งจะช่วยป้องกันการตั้งครรภ์ได้ ซึ่งรู้จักกันในชื่ออื่น ๆ อีก เช่น ซดอนามัย ซดพิเศษ หรือห่วงอนามัย

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

จากการศึกษาในเรื่องนี้ จะให้ความรู้เกี่ยวกับลักษณะโดยทั่วไปของการเจริญพันธุ์ในเขตชนบทไทย และความแตกต่างของระดับการเจริญพันธุ์ ของสตรีผู้มีฐานะทางเศรษฐกิจ และสังคมในระดับต่าง ๆ ปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อการเจริญพันธุ์ และทัศนคติของคนในชนบทที่มีต่อการให้กำเนิดบุตรในอนาคต ซึ่งคาดว่าผลที่ได้จากการศึกษาครั้งนี้ จะเป็นประโยชน์สำหรับใช้เป็นข้อมูลในการศึกษาปัญหาต่าง ๆ ทางสังคมและเศรษฐกิจ และช่วยในการพิจารณากำหนดนโยบายประชากรในอนาคต เป็นต้นว่า การจัดบริการการศึกษา การแพทย์ การสาธารณสุขให้ดีขึ้น และเพียงพอกับความต้องการ ของประชาชน นอกจากนี้ยังอาจเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาเปรียบเทียบในเรื่องนี้ ของการวิจัยในโครงการอื่น ๆ เพื่อเป็นการเพิ่มพูนความรู้ในค่านี้อีกขึ้น.